

מבחר פירושים והארות על טקסטים מתוך הספרות הערבית הקלאסית – חלק ב

ניצה בינדר

8 السموأل بن عادِيَاءَ שמואל בן עדיה

السَّمَوَالُ بْنُ عَادِيَاءَ: משורר יהודי מפורסם בתקופת הג'אהיליה. הוא חי בדור הקודם למוחמד, והיה למשל בערב בנאמנותו הגדולה: "נאמן משמואל".

שמואל נזכר באחד השירים של *أَعْشَى مَيْمُون*, מגדולי משוררי הבדווים ובן דורו של מוחמד. המעשה, שאליו רומז *الْأَعْشَى*, אירע בזמן שהותה של בתו של גדול משוררי ערב, *إِمْرُؤُ الْقَيْسِ*, בטירת שמואל, שנקראה *الْأَيْلَى*. אביה, בצאתו לביזנץ, הפקיד אותה עם שריונים יקרים בידי שמואל בן עדיה. האב המשורר מת בביזנץ, וערבים משבט *غَسَّان*, שהיו בשירות הקיסר הביזנטי, באו לדרוש בשמו את הבת ואת השריונים. שמואל מיאן להפר את הברית שכרת עם *إِمْرُؤُ الْقَيْسِ*, והתבצר בטירתו. העבדים הביזנטיים הצליחו לתפוס את בנו של שמואל, שיצא לצוד ציד, והמפקד (יש אומרים, שהיה זה מלך *غَسَّان* בכבודו ובעצמו) העמיד את שמואל בן עדיה בפני הברירה: מסור לי את השריונים, ואם לאו – אמית את בנך. אולם שמואל סירב להפר את הבטחתו, שניתנה למשורר שמת, והמפקד הביזנטי כעס והרג את בנו של שמואל בן עדיה.

הסיפור על העזרה שהושיט המשורר היהודי שמואל בן עדיה למשורר הערבי

إِمْرُؤُ الْقَيْسِ הַנּוֹדֵד, שראה אותו אז בפעם הראשונה בחייו, ושלא מצא לו עוזרים וגואלים מקרב בני עמו, ועל הידידות שנתקשרה ביניהם, הוא אחד הנעלים והמפורסמים בספרות הערבית. אך אין זה המקרה היחיד שבו נזכרת בספרות הנאמנות היהודית. ההיסטוריון הערבי أَلْبَلَاذُرِيُّ מספר, כי הח'ליף המורד באזור חג'אז إِبْنُ الزُّبَيْرِ, הפקיד כסף בידי יהודי אחד בעיר الْمَدِينَة ובידי כמה אנשים אחרים. כולם מעלו בו, ורק היהודי היה נאמן, והחזיר את הפיקדון לבעליו. ש"ד גויטיין כבר עמד על כך, שסופר ערבי מאוחר העתיק את הסיפור מילה במילה, אבל במקום "יהודי אחד" כתב "איש אחד".

יהודי ערב עסקו בחריצות יתירה בהכנסת אורחים. מספרים על תושבי خَيْبَر, כי לא היו נועלים בלילות את שערי טירותיהם, כדי שעוברי אורח יוכלו להיכנס. אחד המשוררים הערביים מדגיש, כי במידה זו הצטיינו בייחוד הנשים היהודיות, שהיו מקבלות בסבר פנים יפות את עוברי האורח ומספקות להם מזון. אכן, גם הערבים היו זריזים בהכנסת אורחים; אולם בצדק העיר אחד המלומדים, כי עדותו של משורר ערבי המתפאר במידה זו ומפאר בה את אנשי שבטו – אין לייחס לה את החשיבות הנודעת לעדותו של מוסלמי, המספר דברים אלה על היהודים, שגורשו מערב בפקודתו של שליח האסלאם.

תרגום:

שמואל בן עדיה

א: שמואל היה בעל מבצר, הידוע בשם 'המנומר', והוא מפורסם בנאמנות. מבצר זה היה של עדיה, והמשוררים הזכירו אותו בשיריהם. אמר שמואל, כשהוא מזכיר את בניית המבצר:
עדיה בנה לי מבצר מבוצר
ובאר, וכל פעם שאני רוצה, אני שואב ממנה מים.

תושבי ערב היו נוהגים לחנות בו ולעשות בו יריד [הוא היה על צומת דרכים].

על שמואל נמשל המשל על הנאמנות, כיוון שמסר את בנו עד שנהרג, ולא הפר את נאמנותו. הסיבה לכך [למשל] היא, שכאשר התקדם אמרו אלקיס המשורר לַשָּׁמ בדרכו לקיסר, הוא התאכסן אצל שמואל במבצר. אנשיו נפרדו ממנו (עזבו אותו), עד שנותר לבדו ונאלץ לברוח, שכן מלך الحيرة חיפש אותו, ושלח את צבאו לחפש אותו. אמרו אלקיס ברח והתאכסן אצל שמואל ועמו שריונות [וזה הכביד עליו, כנראה, מאוד], שהיו שייכים לאביו, ורכוש רב שנשאר עמו. בנוסף, ביקש ממנו אמרו אלקיס שיכתוב בעבורו אל מלך غَسَّان, שידאג להוביל אותו אל קיסר [שייטן לו חסות]. הוא עשה כך [שמואל], ו[אמרו אלקיס] הפקיד את שריונותיו ורכושו אצל שמואל ונסע לַשָּׁמ. מלך الحيرة שלח צבא, ופקד עליהם לקחת את רכושו של אמרו אלקיס משמואל. כשהגיעו אליו [חנו במקום המבצר המנומר הזה], הם תפסו בן של שמואל, שיצא מהמבצר. אחר כך אמר מפקד הצבא לשמואל: האם אתה מכיר אותו? אמר: כן, זה בני. אמר: האם אתה מוכן למסור את הפיקדון, שנמסר לך, או שאני הורג אותו? אמר: עשה כרצונך [זה עניינך], איני מוכן להפר את נאמנותי, ולא למסור את כספו של בן חסותי. הרג מפקד הצבא את העלם, והסתלק מעל שמואל [עזב אותו]. עליו נמשל המשל ביחס לנאמנות: אין אדם נאמן יותר משמואל.

12 أجود من كعب بن مامة

المحبر:

ספר קדום מאוד.

קטע זה מלמד על חלוקת המים, במיוחד בזמן חום, כאשר תעו במדבר. המנהיג היה שותה בדרך כלל אחרון. קודם כל נהגו להשקות את הגמלים, ואחר כך את החלשים. הקרבת האדם את עצמו על ידי מתן המים לאחרים העידה על אצילות נפש. לערבים בג'אהיליה היו אותם החודשים כמו למוסלמים, אך הייתה להם שיטה מיוחדת של עיבור, כלומר, כל כמה שנים הוסיפו חודש 13, במקום 12 חודשים, כדי שהשנה תתאים לשנת השמש.

עם בואו של מוחמד הוא אסר את העיבור, כי הקוראן טען, שהעיבור הוא תחבולה לקצץ את מספר החודשים, שאסור